

УДК 911.3:314.117(477.8)

П. В. Мручковський, викладач географії,
педагогічний коледж Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, здобувач кафедри географії України та регіоналістики,
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича,
вул. М. Коцюбинського, 2, Чернівці, 58012, Україна,
Elya_9307@mail.ru

ЕТНІЧНА СТРУКТУРА НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЧАСТИНИ УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПРИКОРДОННЯ (ТЕРИТОРІАЛЬНІ ВІДМІННОСТІ)

Розглянуто етнічну структуру населення української частини українсько-польського прикордоння та проаналізовано її територіальні відмінності у розрізі адміністративних районів і обласних центрів. За вказаними адміністративно-територіальними одиницями визначені індекси етнічної різноманітності населення. Розкриті особливості розселення українців, титульних націй сусідніх держав (поляків, білорусів, словаків) та інших найчисельніших етнічних меншин. Встановлено залежність індексу етнічної різноманітності населення від рівня урбанізованості та віддаленості території від державного кордону.

Ключові слова: етнос; етнічна група; етнічна структура населення; індекс етнічної різноманітності населення; титульна нація; національні (етнічні) меншини.

ВСТУП

Важливою характеристикою населення прикордонних етноконтактних територій є його етнічна структура і ступінь етнічної різноманітності. Вони визначають не тільки культурне середовище регіону, але й формують міжетнічні стосунки, політичні настрої етнічних груп, що відображається на національній політиці держав і відповідних міждержавних сусідських відносинах. Етнічна структура населення прикордонних територій залежить від об'єктивності проведення державного кордону, який не завжди співпадає з етнічними межами. На «точність» проведення українсько-польського кордону вплинули як складність власне визначення кордону, що пов'язано з різними типами етнічних меж між українцями і поляками та формування взаємоперекриття етнічних територій – етноконтактних зон, так і складність історичного минулого, оскільки «український» кордон встановлювався переважно в період бездержавності українського народу, без належного врахування його територіально-етнічних і національно-культурних інтересів, тому, як наслідок, до Польщі «відійшло» 19,5 тис. кв. км українських етнічних земель [4]. Особливістю українсько-польського прикордоння є ще й те, що титульними націями виступають близькі у мовно-культурному відношенні народи, а це накладає свій відбиток на хід етнічних процесів, формування пограничних, перехідних субетнічних груп.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерес до різноманітних питань етнічної структури населення та міжетнічних відносин різко зріс після

проголошення України незалежною державою. Особливу увагу привертають прикордонні етноконтактні території [2-3, 5-8 та ін.], їм присвячена ціла низка дисертаційних досліджень [5, 7, 8 та ін.].

Постановка мети і завдання. Мета статті – здійснити аналіз етнічної структури населення та встановити її територіальні особливості в українській смузі українсько-польського прикордоння. Завдання цього дослідження – визначити етнічну структуру населення в українській частині українсько-польського прикордоння та розглянути її територіальні відміни у розрізі адміністративних районів, визначити індекс етнічної різноманітності населення (за вказаними адміністративно-територіальними одиницями) та встановити залежність його параметрів від рівня урбанізованості території, визначити залежність індексу етнічної різноманітності населення і часток титульних етносів сусідніх держав (поляків, білорусів і словаків) від віддаленості території від державного кордону та рівня урбанізованості.

Об'єктом даного дослідження виступає населення української смуги українсько-польського прикордоння, *предметом* – етнічна структура і рівень етнічної різноманітності населення.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Оскільки статистичні дані про населення і його етнічну структуру подаються у розрізі адміністративних районів і міст, то територією дослідження обрані саме ті адміністративно-територіальні утворення України, які межують із Польщею: Волинську область (16 адміністративних районів і обласний центр), Львівську область (20 районів і територію Львівської міської ради) і три райони Закарпатської області: Великоберезнянський (безпосередньо граничить із Польщею), Перечинський і Воловецький (сусіди другого порядку). Інші 10 районів Закарпатської області не розглядалися, по-перше, через значну віддаленість від кордону із Польщею і малою часткою поляків у національній структурі населення; по-друге, Закарпатська область має значно більшу протяжність державного кордону ще з трьома країнами: Словаччиною, Угорщиною і Румунією, що значно більше впливає на національну структуру населення області (частка титульних націй сусідніх держав у етнічній структурі населення Закарпаття становить: угорців – 12,08 %, румунів – 2,56 %, словаків – 0,45 %, поляків – 0,04 %). Загалом дане дослідження охоплює 41 адміністративно-територіальну одиницю низового рівня (39 районів і 2 міста обласні центри).

Для вирішення поставлених завдань використовувались дані останнього перепису населення та загальнонаукові і конкретнонаукові методи дослідження: літературний, порівняльний, статистичний, структурного аналізу, картографічний.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За даними останнього перепису населення на розглядуваній території українсько-польського прикордоння (площею 43,9 тис. кв. км) було зареє-

стровано 3 748 881 особа постійного населення, які в етнічному відношенні: 1) ідентифікували себе представниками 107 народів (із 132 наведених у переліку перепису), 2) 14 осіб вказали свою приналежність до групи «інші національності», 3) відносно значна кількість людей не вказала своєї національності (7 335 осіб, що становить 0,20 % населення). За лінгвістичною класифікацією народів 103 етноси об'єднані у 22 мовні групи 10 мовних сімей, 4 етноси розмовляють мовами, що віднесені до групи «ізолюваних».

Індоевропейська мовна сім'я представлена 37 народами 9 мовних груп: слов'янської (9 народів, 3 727 657 осіб), германської (9 народів, 3411 осіб), індо-арійської (2 народи, 1482 особи), вірменської (вірмени – 1476 осіб), романської (6 народів, 1451 особа), балтійської (2 народи, 536 осіб), іранської (6 народів, 217 осіб), грецької (греки – 200 осіб), албанської (албанці – 66 осіб); *алтайська* мовна сім'я включає 28 народів 3 мовних груп: тюркської (21 народ, 2408 осіб), тунгусо-маньчжурської (4 народи, 31 особа), монгольської (3 народи, 21 особа); *уральська* мовна сім'я (16 народів) представлена 3 мовними групами: фінно-угорською (13 народів, 1344 особи), самодійською (2 народи, 6 осіб), прибалтійсько-фінською (ліви – 5 осіб); 13 народів *північно-кавказької* мовної сім'ї об'єднані у 2 мовні групи: нахсько-дагестанську (8 народів, 228 осіб) і абхазо-адигейську (5 народів, 43 особи); 2 народи *афразійської* мовної сім'ї представляють 2 мовні групи: семітську (араби – 82 особи) і західно-семітську (ассирійці – 55 осіб); грузини (699 осіб) є представниками картвельської групи *картвельської* мовної сім'ї, в'єтнамці (15 осіб) – в'єт-монгольської групи *австроазійської* мовної сім'ї; *сино-тібетська* мовна сім'я представлена 2 народами китайської мовної групи (22 особи); 2 народи належать до *чукотсько-камчатської* мовної сім'ї (4 особи); кети (2 особи) – до *єнісейської* мовної сім'ї. Ізолюваними мовами розмовляють корейці, нівхи, чуванці, японці (разом 71 особа).

Національну основу населення української смуги українсько-польського прикордоння складають: українці (95,47 %), східні слов'яни (98,87 %), слов'яни (99,43 %), народи індоевропейської мовної сім'ї (99,67 %). Домінують українці (титульна нація), їх частка у розрізі 38 адміністративних районів перевищує 95 % (у 28 районах – перевищує 98 %); найменша частка українців на території, що підпорядкована Львівській міській раді (88,4 %), у місті Луцьку (92,5 %), що пояснюється підвищеною питомою вагою національних меншин в обласних центрах, і у прикордонному Мостиському районі (91,8 %), де порівняно висока частка поляків. Хоча досліджувана територія є прикордонною і має значну протяжність державного кордону, за індексом етнічної різноманітності ($E_r = 0,088$) вона «майже моноетнічна» (для населення України $E_r = 0,380$ [2, с. 33]).

Найчисельнішими національними меншинами є росіяни (118 502 особи або 3,16 % від загальної кількості населення), поляки (19 754 особи – 0,53 %) і білоруси (8 712 осіб – 0,23 %). Сумарно українці та вказані 3 найбільші меншини становлять 99,39 % населення української частини українсько-польського

прикордоння. Серед не слов'янських народів своєю чисельністю виділяються: євреї – 2 442 особи (германська мовна група), вірмени – 1 476 осіб (вірменська група), цигани – 1 463 особи (індо-арійська група), молдовани – 1 109 осіб (романська група), татари – 925 осіб (тюркська група), німці – 922 особи (германська група). Наступну групу національних меншин становлять 2 сусідніх народи (словаки – 714 осіб, угорці – 573 особи) і 2 закавказькі народи (грузини – 699 осіб, азербайджанці – 577 осіб). Представники 4 народів нараховують від 251 до 500 осіб (болгари – 449, чехи – 296, литовці – 294, румуни – 271), ще 11 етнічних груп мають чисельність від 100 до 250 осіб (латиші, чуваші, греки, мордва, узбеки, карели, туркмени, казахи, осетини, башкири, естонці), 10 етнічних меншин – від 51 до 100 осіб (даргінці, удмурти, араби, гагаузи, марійці, таджики, албанці, корейці, асирійці, комі), 5 етнічних меншин представлені 26-50 особами, 18 меншин – 10-25 особами, 45 етнічних меншин – до 10 осіб.

Етнічні меншини за ступенем концентрації розміщуються по-різному: а) дисперсно, б) локалізовано, в) багатоступенево [1, с. 75]. Тому важливо розглянути не тільки загальну кількість представників етнічних груп у досліджуваному регіоні, але й їхню територіальну поширеність та чисельну (кількісну) значимість у кожному районі. На базі розробленої методики [1, с. 75-77] проведена бальна оцінка розселення етнічних меншин на території українсько-польського прикордоння. За основу кількісної оцінки взято рейтингове місце етнічної меншини (за кількістю осіб). Побудовано розгорнуту площинну матрицю: по-вертикалі – 41 адміністративно-територіальна одиниця низового рівня, по горизонталі – 10 найбільших етнічних меншин (I місце оцінюється у 12 балів, II – 10 балів, III – 8 балів, IV – 7 балів, ...X – 1 бал). Ідеальна (теоретична) кількість комірок у матриці – 410 (41 x 10), а сумарна кількість балів – 2 378. У розселенні етнічних меншин є відчутні територіальні відмінності, що відобразилося при заповненні матриці. Оскільки переважають малочисельні етнічні групи і до уваги не бралися ті меншини, які нараховували у районі менше 3 осіб, то у окремих районах до реєстру оцінки потрапило менше 10 етнічних меншин (наприклад, у Шацькому районі тільки 5 меншин, у Любешівському – 6, у Турківському – 7, у Камінь-Каширському, Локачинському, Турійському – по 8, ще у 4 районах – по 9). У випадку, коли на десяте рейтингове місце претендують три етнічні меншини, то всіх їх брали до уваги і тому у Горохівському районі до оцінки включено 12 етнічних меншин. Загалом, по 13 етнічних меншин оцінювалися в трьох районах, по 12 – у двох і по 11 – у семи районах. У підсумку в матриці з 410 можливих записів у комірках отримали 408 варіантів розселення етнічних меншин із сумарною кількістю 2 457 балів. Узагальнені результати матриці представлені у табл. 1. При такому методичному підході до реєстру оцінки трьох найбільших за чисельністю етнічних меншин у розрізі 41 територіальних одиниць потрапили 9: росіяни, білоруси, поляки, молдовани, цигани, грузини, словаки, вірмени, угорці. При розгляді наступних порядкових рейтингових номерів етнічних меншин – етнічна різноманітність зростає: у п'ятірку потрапили 19 етнічних груп, у десятку – 32 меншини (див. табл. 1).

Таблиця 1

**Найчисельніші етнічні меншини в українській смузі
українсько-польського прикордоння**

Етнічні групи	Рейтингові місця етнічних меншин (за кількістю осіб)										Загальна кількість рейтинго- вих місць	Бальна оцінка
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		
1) росіяни	37	3	1								41	482
2) білоруси		20	17	2	1	1					41	361
3) поляки	3	15	12	1	5	3			1		40	336
4) молдовани			4	12	7	9	6	2			40	233
5) вірмени			2	8	6	4	4	3	2	1	30	158
6) німці				4	3	2	4	13	1	2	29	115
7) татари				2	5	7	2	6	2	4	28	113
8) цигани	1		3	4	3	4	1	1	1	1	19	112
9) грузини			3	4	3	5	1	1	3	1	21	109
10) євреї				2	2	2	1	2	3	3	15	55
11) угорці		1			4	2	1	1	1	2	12	55
12) азербайджанці					3	1	3	3	4	2	16	54
13) болгари					2	2	1	3	3	3	14	44
14) словаки		3				2	1				6	44
15) литовці				1		2	1	1	1		6	26
16) чехи					1	1		1	3	1	7	21
17) румуни				1		1		1	2	1	6	20
18) чуваші							1	4			5	16
19) латиші						1	1	1	1	1	5	15
20) албанці						1	1		1	1	4	12
21) узбеки								2	1	1	4	9
22) казахи						1	1		1		3	11
23) туркмени					1	1					2	11
24) мордва					1				1		2	8
25) чеченці							1	1			2	7
26) гагаузи							1		1		2	6
27) греки								2			2	6
28) башкири								1	1		2	5
29) ханти						1					1	5
30) ороки							1				1	4
31) естонці								1			1	3
32) італійці										1	1	1

Росіяни – найчисельніші серед національних меншин в українській частині українсько-польського прикордоння і становлять 73,0 % їх кількості. Вони є найбільшою національною меншиною в 37 із 41 територіальних одиниць, у трьох районах поступаються полякам (Мостиському, Самбірському і Старосамбірському), а у Великоберезнянському районі – треті (після циган і словаків). Із максимальної кількості балів (492) росіяни набрали 482 (98,0 %). Частка росіян в національній структурі населення районів коливається від 0,15 % (Турківський) до 3,54 % (Сокальський). Росіяни на території трьох досліджуваних областей (Волинської, Львівської і Закарпатської) в основному (92,2 %) міські жителі, тому їх частка у містах дещо більша, а особливо в обласних центрах (на території Львівської міської ради – 8,72 %, у місті Луцьку – 6,16 %) і географія розселення росіян тісно залежить від рівня урбанізованості території. Коефіцієнт рангової кореляції між часткою міського населення і питомою вагою росіян – $K = + 0,787$.

Поляки, будучи титульною нацією сусідньої держави, виступають другою національною меншиною, становлячи тільки 0,53 % всього населення і 12,17 % національних меншин української смуги українсько-польського прикордоння.

Урбанізованість поляків в регіоні дослідження (67 %) не дуже перевищує загальний показник. Зв'язок між рівнем урбанізованості адміністративно-територіальних одиниць низового рівня і часткою поляків у структурі населення відносно слабкий ($K = + 0,448$). Найбільшою національною меншиною вони виступають у 3 компактно розміщених західних сусідніх районах Львівської області, 2 з яких мають державний кордон з Польщею: Мостиський (частка поляків у структурі населення – 7,57 %) і Старосамбірський (1,18 %), третій район – Самбірський (2,29 %). Другим ареалом розселення поляків є смуга центральної і східної частин Львівської області (Львів, Городоцький, Дрогобицький, Пустомитівський і Золочівський райони), де питома вага поляків становить від 0,40 % до 0,87 %. У північній і південній частинах Львівської області частка поляків значно менша, з найнижчими показниками у Радехівському (0,04 %) і Сколівському (0,05 %) районах. Дуже низька частка поляків у структурі населення сусідніх прикордонних районів північної і північно-західної частин Львівської області: Яворівському (0,10 %), Жовківському (0,18 %), Сокальському (0,15 %). У Волинській області поляки виступають третьою національною меншиною (після росіян і білорусів) і становлять тільки 0,07 % її населення. Найбільше їх в обласному центрі (0,17 % людності міста), а в переважній більшості сільських адміністративних районів лише 0,01 – 0,05 % від загальної кількості населення. Низька частка цієї етнічної групи і в прикордонних районах з Польщею (Любомльському – 0,01 %, Шацькому – 0,02 %, Іваничівському (разом з м. Нововолинськ) – 0,10 %, Володимир-Волинському – 0,11 %). Мала частка поляків і в районах Закарпатської області – у Великоберезнянському районі, який межує з Польщею, їх питома вага 0,02 %, а у Воловецькому районі – сусіда другого порядку – перепис населення не зареєстрував жодного представ-

ника польської національності. Загалом поляки тричі виступають найбільшою національною меншиною, другою – на території Львівської міськради і 14 районів, третьою – в місті Луцьку і 11 районах, четвертою – 1 раз, п'ятою – в 5 районах, шостою – в 3 районах і дев'ятою – у Перечинському районі. Загальна кількість рейтингових місць – 40 (із 41), а оцінена сума балів – 336 (68,3 % від максимально можливої).

Білоруси виступають третьою національною меншиною і становлять 0,23 % всього населення і 5,37 % національних меншин досліджуваного регіону. На території Волинської області, яка граничить із Білоруссю, білоруси є другою національною меншиною і становлять 0,30 % її населення. $\frac{3}{4}$ білорусів Волині – міські жителі. Вони більше сконцентровані в містах обласного значення, де їх питома вага у структурі населення складає 0,48 % – 0,69 %. У сільських адміністративних районах частка білорусів від 0,09 % (Горохівський, Камінь-Каширський, Маневецький райони) – до 0,63 % (Шацький район). При загалом малій кількості представників білоруської нації, їх питома вага більша у районах, які мають державний кордон із Білоруссю (Шацькому – 0,63 %, Ратнівському – 0,41 %, Любешівському – 0,25 %). Білоруси – друга (після росіян) національна меншина у всіх районах і містах Волинської області. На території Львівської області серед національних меншин білоруси треті й становлять 0,21 % її населення. Вони виступають другою національною меншиною у трьох районах (Радехівському, Сколівському та Сокальському), третьою – у 16 районах і на території Львівської міськради, четвертою – у Жовківському районі (після росіян, поляків і циган). На досліджуваній території Закарпатської області білоруси – шості (після росіян, словаків, циган, угорців, румунів), а в розрізі районів: у Великоберезнянському – четверті, у Воловецькому – п'яті, у Перечинському – шості. Сумарна оцінка розселення і рейтингової значимості білорусів у розрізі 41 територіальної одиниці українсько-польського прикордоння – 361 бал (73,4 % від максимальної).

Євреї займають четверту позицію серед людності національних меншин у досліджуваному регіоні виключно через значну свою концентрацію в двох обласних центрах, де вони також четверті. У Львові і Луцьку проживає 85,7 % євреїв українсько-польського прикордоння. Крім того, вони виступають п'ятою національною меншиною у 2 районах (Дрогобицькому і Стрийському), які займають перше і шосте місця у рейтингу районів за рівнем урбанізованості. Загалом євреї потрапили у рейтингову оцінку кількісної значимості національних меншин тільки в 15 із 41 територіального утворення (36,6 %) і отримали 55 балів (це десяте – одинадцяте місце в рейтинговому оцінюванні поширеності національних меншин). Подібна ситуація – зниження рейтингового місця за людність (з 10) і просторовою поширеністю (до 14) – властива для словаків, які компактно проживають у 3 районах Закарпатської області (84,2 % від загальної їх кількості в українсько-польському прикордонні) і виступають в них другою національною меншиною (у Великоберезнянському районі – після циганів, у

Воловецькому і Перечинському районах – після росіян). У Львівській області словаки не потрапили в десятку найчисельніших національних меншин у жодному із 21 територіальних утворень, а на території Волинської області вони двічі є шостими (у Горохівському і Старовижівському районах) і один раз – сьомими (у Луцькому районі). У підсумку словаки тільки 6 разів оцінювалися (14,6 %) з сумарною оцінкою – 44 бали (див. табл. 1).

Протилежна картина – підвищення рейтингу за людністю (з 7 місця) і просторовою поширеністю (до 4 місця) характерне для молдован, які рівномірно розосереджені по всій території українсько-польського прикордоння і оцінювалися в 40 територіальних одиницях (97,6 %), де вони 4 рази були третіми, 12 разів – четвертими, 7 разів – п'ятими, 9 разів – шостими, 6 разів – сьомими і 2 рази восьмими. У рейтингову оцінку десяти найбільших національних меншин молдовани не потрапили тільки у Воловецькому районі, де їх чисельність становила (за даними останнього перепису населення) тільки 2 особи. Сумарна оцінка територіальної поширеності – 233 бали.

Наступну групу складають етнічні меншини, які оцінювалися 30-28 разів, а їх переважаючі рейтингові місця: а) з III по VII – у вірмен (158 балів, п'яте підсумкове місце), б) з IV по VIII – у німців (115 балів), татар (113 балів) і, відповідно, підсумкові шосте і сьоме місця. Восьмі – цигани (112 балів) потрапили у рейтингову оцінку кількісної відносної значимості 19 разів, займаючи у Великоберезнянському районі перше місце і 14 разів відносно високі III-VI місця. Дев'ять – грузини (109 балів) оцінювалися 21 раз, займаючи відносно часто III-VI і IX місця. Наступну групу формують угорці, азербайджанці та болгари, які 12-16 разів потрапили у рейтингову оцінку і набрали 55-44 бали. Литовці, чехи, румуни, чуваші, латиші по 7-5 разів потрапляють у десятку найчисельніших національних меншин, займаючи IV-X місця і загальну кількість балів – від 26 до 15. Чотири – три рази зустрічаються албанці, узбеки і казахи, будучи шостими – десятими, із сумую балів 12-9. Двічі в десятку національних меншин входять туркмени, мордва, чеченці, гагаузи, греки, башкири (від 11 до 5 балів), по одному разу – ханти, ороки, естонці, італійці (5-1 бал).

Кількість етнічних груп, їх чисельність і рівень генетичної спорідненості визначають ступінь строкатості етнічної структури населення конкретної території, що кількісно можна виразити через індекс етнічної різноманітності – Ер [2, с.25]. У розрізі адміністративних одиниць низового рангу індекс етнічної різноманітності має параметри від 0,215 (територія Львівської міськради) до 0,006 (Турківський район). До категорії «перехідних» від «майже моноетнічних» до «поліетнічних» за величиною Ер належать тільки територія, яка підпорядкована Львівській міській раді, Мостиський район (0,155) і місто Луцьк (0,142), інші 38 районів української смуги українсько-польського прикордоння мають «майже моноетнічне» населення. Етнічна різноманітність міського населення більша ніж сільського, тому коефіцієнт рангової кореляції між рівнем урбанізованості районів і величиною Ер достатньо великий – $K = + 0,668$. Вод-

ночас на рівень етнічної різноманітності впливає близькість до кордону – це особливо стосується прикордонних Мостиського, Перечинського, Великобerezнянського і Старосамбірського районів, де рейтинг індексу етнічної різноманітності населення на 24 – 18 позицій (із максимальних – 40) перевищує рейтинг рівня урбанізованості території. У окремих випадках (Володимир-Волинський район та Іваничівський район з м. Нововолинськ) високі рейтинги урбанізованості співпадають із прикордонним розташуванням. Перевищення рейтингу етнічної різноманітності над рівнем урбанізованості характерне і для субурбанізованих районів – Пустомитівського і Луцького (відповідно на 21 і 20 позицій).

ВИСНОВКИ

1. За даними останнього перепису населення в українській смузі українсько-польського прикордоння проживають представники 107 етносів, які об'єднані в 22 мовні групи 10 мовних сімей, 4 народи розмовляють на ізольованих мовах; 14 осіб ідентифікували себе до групи «інші національності» (поза списком 132 етносів), 7 335 осіб (0,20 % загальної кількості населення) не вказали національність.

2. В національній структурі населення українсько-польського прикордоння домінуючою є титульна державна нація – українці – по всій його території. І хоча досліджувана територія є прикордонною і має значну протяжність державного кордону (і не тільки з Польщею, але й з Білоруссю та Словаччиною), частка українців у структурі населення складає 95,47 %, а індекс етнічної різноманітності $E_r = 0,088$, що класифікує рівень етнічної строкатості як «майже моноетнічне» населення. Із 41 адміністративно-територіальної одиниці низового рангу тільки 3 характеризуються як «перехідні від майже моноетнічних до поліетнічних», інші 38 – «майже моноетнічні» за величиною E_r . На величину етнічної різноманітності населення впливають: рівень урбанізованості території, віддаленість від державного кордону, субурбанізаційні процеси.

3. Найпоширенішими національними меншинами в українській частині українсько-польського прикордоння є росіяни (73,00 %), поляки (12,17 %), білоруси (5,37 %) і молдовани (0,68 %), які знаходяться в десятці найчисельніших національних меншин, займаючи вищі й середні рейтингові місця у всіх 41 (росіяни і білоруси) або 40 (поляки і молдовани) адміністративних утвореннях. Другу групу сформували вірмени, німці і татари, які по 30-28 разів оцінювалися у рейтингу кількісної значимості і поширеності національних меншин. Третя група представлена грузинами і циганами, які оцінювалися, відповідно, 21 і 19 разів. У четвертій групі – азербайджанці, євреї, болгари і угорці, які 16-12 разів потрапили у рейтингову оцінку значимості і поширеності національних меншин. П'ята група (7-5 разів оцінювалися) – словаки, литовці, чехи, румуни, чуваші, латиші; шоста група (4-3 рази) – албанці, узбеки і казахи. Сьому групу становлять представники 10 етнічних груп, які тільки двічі (6) або

один раз (4) потрапили до рейтингового оцінювання кількісної значимості національних меншин.

4. Частка титульних етносів сусідніх держав (поляків, білорусів і словаків) – не значна. Словаки в основному проживають у 3 районах Закарпатської області, які безпосередньо межують зі Словаччиною (Великобerezнянський і Перечинський райони) або є сусідом другого порядку (Воловецький район). Для білорусів характерне дещо більше їх зосередження у прикордонних районах з Білоруссю. Серед поляків такої чіткої закономірності немає, вони компактно проживають тільки у двох районах із 11, які безпосередньо межують з Польщею, а більше тяжіють до великих і середніх міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Джаман В. Етнічна структура населення центрального регіону України (територіальні особливості на прикладі Черкаської області) [Текст] / В. Джаман, Я. Джаман // Часопис соціально-економічної географії. – Вип. 16 (1). – Харків: Харків. нац. ун-т ім. В.Н. Каразіна, 2014. – С.71-81.
2. Джаман В. О. Національна структура населення етноконтактних зон [Текст] / В. О. Джаман, І. І. Костащук. – Чернівці: Чернів. нац. ун-т, 2009. – 288 с.
3. Джаман В. О. Чернівецька область – поліетнічна етноконтактна територія [Текст] / В. О. Джаман, І. І. Костащук // Наук. вісник Чернів. ун-ту: Зб. наук. праць. – Вип. 246: Географія. – Чернівці: Рута, 2006. – С. 114-126.
4. Заставний Ф. Д. Кордони України [Текст] / Ф. Д. Заставний // Молода Галичина. 31.08.1991.
5. Лозинський Р. М. Етнічний склад міського населення Галичини (історико-географічне дослідження) [Текст]: автореф. дис. ... канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 / Р. М. Лозинський. – Львів, 2000. – 18 с.
6. Мручковський П. В. Етнічна структура населення Волинської області (територіальні особливості) [Текст] / П. В. Мручковський // Наук. вісник Волин. нац. ун-ту ім. Л. Українки. Серія: Географічні науки. – 2011. – № 9. – С. 77-83.
7. Тодоров В. І. Болгари Українського Придунав'я: етногеографічна характеристика [Текст]: автореф. дис. ... канд. геогр. наук: спец. 11.00.02 / В. І. Тодоров. – Одеса, 2009. – 20 с.
8. Шабашова Л. Ю. Суспільно-географічні аспекти трансформації етнічної структури населення (на прикладі Закарпатської області) [Текст]: автореф. дис. ... канд. географ. наук: спец. 11.00.02. / Л. Ю. Шабашова. – К., 2005. – 18 с.

REFERENCES

1. Dzhaman, V., Dzhaman, Y. (2014), Etnichna struktura naseleennia tsentralnoho regionu Ukrayiny (terytorialni osoblyvosti na prykladi Cherkaskoyi oblasti) [Ethnic Structure of Population in Central Region of Ukraine (Territorial Specificities, the Case of Cherkasy Oblast)], *Chronicles of Social-Economic Geography*, vol. 16 (1), pp. 71-81.
2. Dzhaman, V. O., Kostashchuk, I. I. (2009), Natsionalna struktura naseleennia etnokontaktnykh zon [Ethnic Structure of Population in Ethno-Contact Zones], Chernivtsi: Chernivtsi National University, 288 p.
3. Dzhaman, V. O., Kostashchuk, I. I. (2006), Chernivetska oblast – polietnichna etnokontaktna terytoriya [Chernivtsi Oblast as Poly-Ethnic Ethno-Contact Territory], *Scientific Bulletin of Chernivtsi University*, vol. 246, pp. 114-126.
4. Zastavnyy, F. D. (1991), Kordony Ukrayiny [State Borders of Ukraine], *Moloda Halychyna*.
5. Lozynskyy, P. M. (2000), Etnichnyy sklad miskoho naseleennia Halychyny (istoryko-geohrafichne doslidzhennia) [Ethnic Composition of Urban Population in Halychyna (A Historic-Geographical Research)], *Extended abstract of candidate's thesis*, Lviv, 18 p.
6. Mruchkovskyy, P. V. (2011), Etnichna struktura naseleennia Volynskoyi oblasti (terytorialni osoblyvosti) [Ethnic Structure of Population in Volyn Oblast (Territorial Specificities)], *Scientific Bulletin of Volyn National University*, vol. 9, pp. 77-83.
7. Todorov, V. I. (2009), Bolgary Ukrayinskogo Prydunavya: etnografichna kharakterystyka [Bulgarians of Ukrainian Prydunavya: An Ethnographic Description], *Extended abstract of candidate's thesis*, Odesa, 20 p.

8. Shabashova, L. Y. (2005), *Suspilno-geohrafichni aspekty transformatsiyi etnichnoyi struktury naseleння (na prykladi Zakarpatskoyi oblasti)* [Social-Geographic Aspects of Transformation of Population's Ethnic Structure (The Case of Zakarpattia Oblast)], *Extended abstract of candidate's thesis*, Kyiv, 18 p.

Надійшла 24.03.2015

П.В. Мручковский преподаватель географии,
педагогический колледж Черновицкого национального университета имени Юрия
Федьковича,
соискатель кафедры географии Украины и регионалистики,
Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича,
ул. М.Коцюбинского, 2, Черновцы, 58012, Украина,
Elya_9307@mail.ru

ЭТНИЧЕСКАЯ СТРУКТУРА НАСЕЛЕНИЯ УКРАИНСКОЙ ЧАСТИ УКРАИНСКО-ПОЛЬСКОГО ПОГРАНИЧЬЯ (ТЕРРИТОРИАЛЬНЫЕ ОТЛИЧИЯ)

Резюме

Рассмотрено этническую структуру населения украинской части украинско-польского пограничья и проанализировано ее территориальные отличия в разрезе административных районов и областных центров. По указанным административно-территориальным единицам определены индексы этнического разнообразия населения. Раскрыты особенности расселения украинцев, титульных наций соседних государств (поляков, белорусов, словаков) и других наиболее численных этнических меньшинств. Установлена зависимость индекса этнического разнообразия населения от уровня урбанизированности и удаленности территории от государственной границы.

Ключевые слова: этнос; этническая группа; этническая структура населения; индекс этнического разнообразия населения; титульная нация; национальные (этнические) меньшинства.

P. V. Mruchkovsky, Lecturer of Geography,
Pedagogic College of Chernivtsi *Yuriy Fedkovych* National University
Contender of the Geography of Ukraine and Regional Studies Department,
Chernivtsi *Yuriy Fedkovych* National University,
2 Kotsiubynskogo Str, Chernivtsi, 58012 Ukraine
Elya_9307@gmail.ru

POPULATION ETHNIC STRUCTURE IN UKRAINIAN SEGMENT OF UKRAINIAN-POLISH FRONTIER (TERRITORIAL VARIANCES)

Abstract

Purpose of the article is to establish the territorial features of population's ethnic structure in the Ukrainian segment of Ukrainian-Polish frontier.

Methodology. To achieve the purpose the latest census data and general scientific and specific scientific methods were used, in particular, literary, comparative, statistical, cartographic methods as well as method of structural analysis.

Results. Ukrainians, the state's title nation, dominate in ethnic structure of population throughout the country. Despite the fact that the area under the present study is a frontier territory with significant length of state border, the share of Ukrainians in population's structure amounts to 95,5 %, while the index of ethnic diversity makes $E_d = 0,088$ thus almost fitting the definition of mono-ethnic population. Only 3 of 41 administrative-territorial units of lower rank (rayon) can be characterized as "transitional from mono-ethnic to poly-ethnic», while the rest 38 are "almost mono-ethnic». The value of ethnic diversity is influenced upon by the level of territory urbanization, its (territory) remoteness from the state border, and sub-urbanization processes.

Russians, Poles, Belarusians and Moldavians are the most wide-spread national minorities. They are top-10 most numerous minorities holding highest and medium positions in all 41 (Russians, Belarusians) or 40 (Poles and Moldavians) administrative formations. The second group is formed of Armenians, Germans and Tatars that were 30-28 times ranked as quantitatively significant and spread minorities. Georgians and Roma form the third group being ranked 21 and 19 times correspondingly. Azerbaijanians, Jews, Bulgarians and Hungarians with their 16-12 times' inclusion into ratings make the fourth group. Slovaks, Lithuanians, Czechs, Rumanians, Chuvashes and Latvians make the fifth group (7-5 times); and Albanians, Uzbeks and Kazakhs (4-3 times) are included into the sixth group. The seventh group is formed of representatives of 10 ethnic minorities that were only twice (6 minority groups) or once (4 minority groups) included into ratings of quantitatively significant national minority.

The share of title nations of neighboring countries (Poles, Belarusians and Slovaks) is insignificant. Slovaks predominantly inhabit those three districts of Zakarpattia Oblast that directly border Slovakia. Belarusians are specific for rather higher concentration of their inhabitation in the districts that border Belorussia. And there is none such distinct regularity with Poles who compactly inhabit only two of 11 districts that directly border Poland and are inclined to live in big or medium-size towns.

Keywords: ethnos; ethnic group; ethnic structure of population, index of population's ethnic diversity; title nation; national (ethnic) minorities.